

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В АГРАРНІЙ СФЕРІ

***Маренич Т.Г. д.е.н., професор,
Харківський національний технічний університет
сільського господарства імені Петра Василенка***

У підвищенні конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва та забезпеченні продовольчої безпеки держави важлива роль належить суб'єктам малого підприємництва. На малі підприємства в сільському господарстві (включаючи мисливство і лісове господарство) припадає із загальної кількості підприємств 91,7%. У них зайнято 26,9% працівників, а обсяг реалізованої продукції займає 26,5%. Офіційна аграрна статистика не розподіляє за розміром суб'єкти підприємництва на малі, середні і великі. Статистичні дані представлені в розрізі сільськогосподарських підприємств, фермерських господарств і домогосподарств. До малих форм господарювання відносяться фермерські та господарства населення. У 2012 р. налічувалось 40732 фермерських господарств, у власності та користуванні яких знаходилося 4,4 млн. га сільгоспугідь, у т. ч. 4,3 млн. га ріллі. В середньому на одне господарство припадало 108 га сільськогосподарських угідь, що на 1,7% більше, ніж у попередньому році, та 105 га ріллі (на 1,5% більше). Тобто в останні роки відбувається подальше укрупнення фермерських господарств. Функціонувало близько 4,3 млн. особистих селянських господарств, але їх кількість щорічно зменшується на 1,2-4%. Середній розмір площі землі домогосподарства становить 1,21 га. Вклад господарств населення у загальне виробництво аграрної продукції проти 2011 р. зріс на 1,1 в. п. і склав 49,3%. Фермерами було вироблено 6,5% валової продукції сільського господарства. У цілому протягом тривалого періоду основними виробниками сільськогосподарської продукції є малі форми господарювання, які різняться за розміром земельної площі, рівнем товарності, способами організації виробництва і праці, технічною оснащеністю, пріоритетами розвитку та ефективністю сільськогосподарського виробництва. Але всі вони сприяють підвищенню доходів мешканців села, закріпленню кадрів на селі, відтворенню робочої сили, забезпечують населення необхідною сільськогосподарською продукцією, зберігають сільський уклад життя.

Розрахунками доведено, що малі сільгосптоваровиробники більш

ефективно, ніж великі, використовують сільськогосподарські уїдддд. І навпаки, продуктивність праці в господарствах населення в 2,4-2,8 рази нижча, ніж в сільськогосподарських підприємствах, а у фермерських господарствах і сільськогосподарських підприємствах – майже однакова. На низьку продуктивність праці в господарствах населення впливає використання примітивних технологій, переважання ручної праці. Вища віддача земель в господарствах населення обумовлюється різною структурою виробництва порівняно з сільськогосподарськими підприємствами і фермерськими господарствами. Господарства населення спеціалізуються на вирощуванні інтенсивних культур (картопля, овочі, фрукти), а сільськогосподарські підприємства і фермерські господарства – на виробництві зерна, насіння соняшнику, цукрових буряків.

Економічна ефективність виробництва продукції сільського господарства у фермерських господарств суттєво залежить від рівня виробничих витрат та цін реалізації. Оскільки фермерські господарства не можуть впливати на рівень реалізаційних цін на сільськогосподарську продукцію, основним чинником підвищення їх прибутковості є зниження витрат. Шляхами скорочення матеріально-грошових витрат на виробництво сільськогосподарської продукції є: запровадження ресурсо- та енергоощадних технологій; впровадження комплексної механізації та автоматизації виробництва, застосування нових машин та обладнання; удосконалення організації виробництва; підвищення урожайності сільськогосподарських культур і продуктивності тварин; покращення якості і скорочення витрат продукції тощо. Одночасно з цими напрямками повинні вирішуватися питання державної підтримки малих підприємств, кооперації та інтеграції товаровиробників, залучення фінансових ресурсів та інновацій в аграрну сферу, розширення мережі сервісної служби по забезпеченню дрібних товаровиробників необхідними ресурсами, створення ринкової інфраструктури та ін.

Для подальшого розвитку господарств населення ефективними є такі основні заходи: забезпечення господарств населення високопродуктивними молодняком худоби і птиці, елітним насінням і саджанцями, кормами; організація закупівлі продукції; виділення кредитів на будівництво виробничих приміщень і придбання засобів механізації; надання допомоги для підвищення родючості ґрунтів; організація ветеринарного і зоотехнічного обслуговування господарств населення; надання державної фінансової допомоги наряду з іншими суб'єктами господарювання; сприяння розвитку обслуговуючої кооперації дрібних товаровиробників тощо.

Здійснення запропонованих заходів дасть можливість збільшити виробництво сільськогосподарської продукції в фермерських і господарствах населення, що підвищить їх товарність і доходи. Щоб зберегти лідируючі позиції на ринку сільськогосподарської продукції, фермерським і господарствам населення слід також налагодити взаємовідну співпрацю з великими сільськогосподарськими підприємствами на комерційній основі та між собою. Як свідчить практика, між колективними сільськогосподарськими підприємствами і малими формами господарювання існують тісні зв'язки. Проте через поганий фінансовий стан більшість колективних господарств не можуть надавати у необхідному розмірі допомогу фермерам і господарствам населення. Необхідно розвивати всі напрями і форми взаємовідної співпраці малих і великих підприємств – франчайзинг, венчурний бізнес, аутсорсинг, аутстафінг, субконтракція, внутріфірмове підприємництво. Системи взаємодії структур малого і великого підприємництва сприятимуть організаційні форми об'єднання сільськогосподарських товаровиробників на основі кооперації, інтеграції та кластеризації.

ІНДИКАТОРИ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ

***Онегіна В.М., д.е.н., професор,
Харківський національний технічний університет
сільського господарства імені Петра Василенка***

Продовольча безпека є складним та багаторівневим поняттям. У проекті Закону України «Про продовольчу безпеку України» від 28.04.2011 р. №8370-1 продовольча безпека визначена як соціально-економічне та екологічне становище, за якого населення забезпечено безпечними і якісними основними продуктами харчування, що необхідні для раціонального харчування [2].

Ознайомлення з науковими та нормативними розробками з цього питання дає підстави розглядати продовольчу безпеку на національному рівні як такий стан в економіці країни, коли державою гарантовано стабільне задоволення потреб населення у якісних продуктах харчування в кількості, достатній для підтримки його активної життєдіяльності.

Взаємопов'язаними складовими продовольчої безпеки є:

1) достатність пропозицій продовольства для підтримки активної життєдіяльності населення, задоволення його потреб на рівні раціональних норм;